

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Velfærd under opbrud?

Andersen, Jørgen Goul

Publication date:
2012

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):
Andersen, J. G. (2012, maj 11). Velfærd under opbrud?

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Velfærd under opbrud?

Schlüter og Nyrup forbedrede i 80'erne den nordiske model. Nu diskuteres det åbent at bryde med universalismen til trods for, at de sociale udgifter i Norden ikke er større end fx i Tyskland og Frankrig og at en socialpolitisk erfaring siger, at universelle velfærdsordninger er de mest omfordelende, samt at welfare for the poor altid ender med at blive "poor welfare".

11.05.2012

Af Jørgen Goul Andersen, professor ved Centre for Comparative Welfare Studies, Institut for Statskundskab, Aalborg Universitet

Det er ikke velfærdsstaten, der er årsag til den økonomiske krise. Velfærdsstaten er tilmed ganske uskyldig. Men når Danmarks BNP falder med godt seks en halv procent, og når det tegner til syv år med samlet nulvækst, så bliver også velfærdsstaten berørt.

Schlüter og Nyrup undgik systemfejl

Vi har haft økonomiske kriser før. I 1980'erne kunne man endda sige, at velfærdsstaten var en del af problemet. Men krisen blev løst, uden at velfærdsstaten fik varige men. Man undgik at lave systemfejl.

Samtidig bidrog det til løsningen af de økonomiske problemer, at velfærdsstaten blev trimmet. Resultatet af den politik, der blev ført under Poul Schlüter og Poul Nyrup Rasmussen, var en forbedret udgave af den nordiske model.

Hvis man skal tro politiske udmeldinger, er der i dag grund til at være mindre optimistisk på velfærdsstatens vegne. Velfærdsstaten er ikke en del af kriseproblemet, og den stigende utryghed om de sociale ordninger er uheldig for samfundsøkonomien. Alligevel diskuteres muligheden for at bryde med den nordiske universelle model åbent.

Stik modsat 80'er-krisen

Først økonomien. Der er bekymrende tendenser i den offentlige debat til at trække paralleller mellem nutiden og den økonomiske krise i 1980'erne (som kan minde lidt om krisen i Sydeuropa). Næppe nogen ledende politikere mener, den nuværende krise ligner 1980'erne – men retorikken er politisk fristende, og det er før set, at politikere i nogen grad kan blive ofre for egen retorik.

Krisen i dag er imidlertid det stik modsatte af krisen i 1980'erne. Dengang var der overforbrug både i den private og den offentlige sektor, og både statsgæld og udlandsgæld var ved at løbe løbsk. Der var behov for at skære ned begge steder.

I 1980'erne havde Danmark rekordunderskud på betalingsbalancen. I 2011 fik man danmarkshistoriens største overskud. I 1980'erne havde Danmark en galopperende udlandsgæld. I dag har Danmark en hastigt voksende nettoformue i udlandet på omkring 450 mia. kroner, og med

en formulering fra en tidligere finansminister er vi faktisk i fuld gang med ”at købe hele verden”.

I 1980’erne var der en stor offentlig gæld. I dag er nettogælden lige omkring nul, og så har det offentlige i øvrigt en ikke-bogført formue på 1.000-1.300 mia. kroner i pensionskasserne. Det er en opsparing i form af udskudt skat, der kommer til udbetaling, når pensionerne trækkes ud. Statens kreditværdighed er da også så god, at staten faktisk får penge for at låne penge, da renten er lavere end inflationen, fordi Danmark er sikker havn.

Bolig- og kreditboblen er årsag til krisen

Problemet i 1980’erne var, at både det private og det offentlige forbrug var for højt. Det fik man sat en stopper for med en stram udgiftspolitik. Og med kartoffelkuren, der var den mest u-liberale kreditpolitik, Danmark har oplevet.

En hovedårsag til den nuværende danske krise er, at man fra slutningen af 1990’erne liberaliserede kreditpolitikken ud over alle grænser. Det var omvendt kartoffelkur i anden potens. Der er få lande, hvor lovgiverne så aktivt har medvirket til at puste en bolig- og kreditboble op, der uundgåeligt måtte briste.

Bolig- og kreditboblen forklarer, hvorfor krisen er forløbet anderledes end i nabolandene. Danmark har oplevet en nedgang i privatforbruget, som man ikke finder hos naboerne. Når forbrugerne holder igen – og når bankerne skal konsolidere sig og er varsomme med at låne ud til investeringer – er det svært at få gang i væksten.

Derfor trækker krisen meget længere ud i Danmark end fx i Sverige og Tyskland, hvor nedgangen i 2008-09 for længst er udlignet. I Sverige skete det allerede i 2010. I Danmark skal vi frem til 2013 eller 2014, før BNP er tilbage på 2007-niveau.

Regeringen burde signalere social tryghed

Det er her, regeringens politik kan blive kontraproduktiv. Forbrugerne er skræmte. TrygFondens tryghedsmåling 2011 viste, at forbrugerne ikke blot var utrygge ved risikoen for ledighed. Men også ved risikoen for faldende boligpriser, for stigende boligskatte - og for, at velfærdsydelse var borte, når de får brug for dem.

Det er uheldigt. Efter en boble undgår man ikke forøget opsparing. Men det er for meget af det gode. Danmark har det største private opsparingsoverskud nogen sinde. Det giver unødigt ledighed og unødige underskud på de offentlige budgetter. Regeringen burde signalere social tryghed og ikke utryghed, også af økonomiske grunde.

Universalismen til debat

På langt sigt er det mest bemærkelsesværdige dog, at regeringen har sat universalismen til debat. At man i en krisesituation risikerer at måtte køre en tur med grønthøsteren, har ringe betydning på langt sigt. Efter mere end 15 års ubrudt stigning i det offentlige forbrug burde der også være lidt fedt at tære på rundt omkring.

Afvikling af universalisme er en anden sag. Det plejer der at være nogenlunde konsensus om i de nordiske lande, på tværs af politiske skel.

“Universalismen er markedskonform og giver ikke samspilsproblemer, der kan ødelægge incitamenterne, og den straffer ikke ”ansvarlig” adfærd.”

Man kunne tro, at universalismen ville være væsentligt dyrere, men faktisk er de sociale udgifter i Norden ikke større end fx i Tyskland og Frankrig. Det er i øvrigt også de nordiske lande, der sammen med Schweiz og fra 2012 Tyskland, er de eneste, der har styr på de offentlige budgetter.

Samtidig er der mange økonomiske standardargumenter for universalismen. Den er markedskonform og giver ikke samspilsproblemer, der kan ødelægge incitamenterne. Den er administrativt enkel. Den inviterer ikke til snyd – eller kontrol. For det er svært at snyde. Universalisme straffer ikke ”ansvarlig” adfærd og så videre.

Universel velfærd mest omfordelende

Politologer har fundet en sammenhæng mellem universalisme, social tillid (social kapital) og sågar politisk tillid. Og endelig er den mest uimodsagte socialpolitiske erfaring, at universelle velfærdsordninger er de mest omfordelende, og at welfare for the poor altid ender med at blive ”poor welfare”. På et enkelt punkt er der dog vælgerstøtte til de-universalisering. Det er børnepengene. Men der er stærke saglige argumenter imod.

“Den mest uimodsagte socialpolitiske erfaring er, at universelle velfærdsordninger er de mest omfordelende.”

For det første ville det svare til at indføre en særlig høj marginalbeskatning for børnefamilier, hvilket går stik imod 25 års skattereformer.

For det andet ville det gøre det mindre attraktivt for unge veluddannede mennesker at forblive i landet, hvilket går imod 20 års globaliseringsdiskussion.

Og endelig risikerer det at føre til lavere fertilitet. Alene i 2011 betød et overraskende dansk fald i fertiliteten (påvirket af genopretningsaftalen i maj 2010?), at der er 5-6.000 færre hænder på 30 års sigt. Ingen af de øvrige nordiske lande har oplevet faldende fertilitet under krisen.

Ånden er ude af flasken

Derfor taler mest for, at dette og andre forslag ikke bliver gennemført. Men ånden er ude af flasken, og kommer det til brud med universalismen, kan det let føre videre: Ydelser målrettet de svage passer fint sammen med lave skatteprocenter, men ikke med høje. Det giver samspilsproblemer.

Enten skal man tilbage til universalismen, eller også skal skatten ned. Det første kan være både psykologisk og praktisk vanskeligt. Derfor er den mest nærliggende effekt et stigende pres for videre skattesænkninger.

<http://www.dm.dk/FaglighedOgViden/AdmOrgPol/Artikler/Velfaerdsstaten.aspx>